

ARBEJDERHISTORIE

– mellem socialhistorie, kulturhistorie
og politisk historie

**Historiografisk oversigt over temaer og
tendenser i international arbejderhistorie
efter 1970**

Af Knud Knudsen

Europæisk arbejderhistorie var i 1960'erne og 70'erne langt hen forankret i den socialhistoriske tradition. 1970'erne var socialhistoriens storhedstid. Det blev der røkket ved i 1980'erne og 90'erne i takt med bl.a. den "nye" kulturhistories udbredelse og den politiske histories genkomst. I samme periode løsnedes den tætte forbindelse mellem arbejderhistorien og socialhistorien. Artiklen søger i kort form at præsentere nogle hovedlinjer i den historiografiske udvikling inden for europæisk arbejderhistorie siden 1970 og gøre status på debatten i starten af det 21. århundrede.

Frem til 1960'erne var arbejderbevægelsens historie i det store og hele arbejderbevægelsens eget anliggende. Det ændrede sig fra omkring 1970 med den "nye" arbejderhistorie, som i højere grad var forankret i de akademiske miljøer på universiteter og arkiver. Hermed blev arbejderhistorien også påvirket af de historiografiske strømninger inden for historievitenskaben. I 1970'erne blev socialhistorien en dominerende trend, og for den nye arbejderhistorie betød det bl.a., at den nu søgte at komme ud over organisationshistorien og blive en

breder historie om arbejderklassen. Socialhistorien kom i 1980'erne under kritik fra den "nye" kulturhistorie, og under de ophedede debatter inden for den internationale arbejderhistorie i 1980'erne og 90'erne blev netop klasseproblematikken et centralt tema. I denne artikel er det tanken at præsentere de store linjer og temaer i den internationale historiskrivning om arbejderbevægelsens historie med afsæt i en kort præsentation af dansk arbejderhistorie efter 1970.

Dansk arbejderhistorie efter 1970

Herhjemme signalerede de tre prisopgaveafhandlinger om revisionismen i dansk arbejderbevægelse, som Claus Bryld, Niels Finn Christiansen og Lise Tøgeby indleverede i 1965, et nybrud.¹ Den "nye" arbejderhistorie – som samledes i miljøerne omkring Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv og Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie (SFAH) – hentede i starten primært sin teoretiske inspiration fra tysk arbejderhistorie, hvilket bl.a. viste sig i interessen for teorihistoriske studier. De tre afhandlinger om revisionisme-problematikken i dansk arbejderbevægelse frem til 1930'erne kan ses som danske paralleller til tyske teorihistoriske studier i den ortodokse socialisme og revisionisme.² Den tyske inspiration var markant i den nye danske arbejderhistories første fase. Hans Norbert Lahmes disputats om landarbejdernes organisering var også inspireret af lignende tyske studier.³

Tematisk adskilte den nye arbejderhistorie sig måske ikke det store fra den gamle; en større vægtning af den ikke-socialdemokratiske opposition i arbejderbevægelsen var dog åbenlys. Temaerne for SFAH's årbog for arbejderbevægelsens historie afspejlede i det store og hele udviklingen i dansk arbejderhistorie. Med årbøgerne for 1976 og 1978 blev også fagbevægelsen gjort til genstand for historiske studier, og, som det var tilfældet med det politiske, blev oppositionsgrupper også her viet en større interesse end tidligere.

I løbet af 1970'erne slog de socialhistoriske ideer, som bl.a. Georges Haupt talte for, også igennem herhjemme.⁴ I stigende grad blev den engelske marxistiske socialhistorie en selvfølgelig del af danske arbejderhistorikers fællesgods. I dansk arbejderhistorie var der ikke tale om en socialhistorisk trend i snæver forstand, men om en bredt defineret social- og kulturhistorie, som på intet tidspunkt lod organisationssiden eller politiske emner ude.⁵ Både kultur og politik har gennem alle årene fyldt meget i dansk arbejderhistorie.

Arbejderkvindernes historie indtog fra starten en fremtrædende plads

i dansk arbejderhistorie. Birte Brochs bog om de kvindelige herreskræddere blev en af SFAH's første udgivelser, senere efterfulgt af Kirstens Gertsens brede undersøgelser af kvindearbejdets historie frem til Anden Verdenskrig. Selv om kvindehistoriens første mål nok primært var at "synliggøre" kvinderne i arbejderklassen/bevægelsen, så bidrog kvindehistorien også til at introducere teorier i historieskrivningen om arbejderbevægelsen, ikke mindst det nordiske kvindehistoriemiljø spillede her en rolle som inspirationskilde.⁶

Denne trend i form af en øget vægt på det teoretiske grundlag styrkedes i takt med det stigende antal ph.d. afhandlinger, hvoraf flere blev udgivet i 1990'erne. Af de publicerede ph.d. afhandlinger kan nævnes Søren Kolstrups bog om kommunesocialismen og den socialdemokratiske velfærdsstats rødder, som i høj grad blev en inspirationskilde for den interesse for velfærdsstatens historie, som fulgte. Klaus Petersens afhandling fortsatte studiet af velfærdsprojektet, hvor Kolstrup slap. I Lars K. Christensens studie af det moderne arbejdes opkomst var den teoretiske inspirationskilde ikke mindst sociologen Anthony Giddens arbejder, mens det teoretiske grundlag for Niels Jul Nielsens studier af Burmeister & Wain var etnologen Thomas Højrup's begreber om "livsformer". Niels Jul Nielsen var også inspireret af den angelsaksiske debat om det materialistiske klassebegreb. Vibeke Kolds ph.d.-afhandling om kønsarbejdsdeling og ligestilling på en moderne virksomhed inden for elektronikbranchen var blot en blandt flere undersøgelser af konstruktion af kønsarbejdsdeling.⁷ Dertil kom i 1990'erne de tre disputatser: Claus Brylids om Socialdemokratiet og kampen for demokratiet frem til Første Verdenskrig, Niels Finn Christiansens om den kontroversielle socialdemokratiske politiker Hartvig Frisch, og Flemming Mikkelsens store komparative undersøgelse af arbejdskonflikter i Skandinavien. Sidstnævnte var i høj grad inspireret af den historiske sociologi og specifikt Charles Tillys teorier om kollektive bevægelser.⁸

I det store og hele har dansk arbejderhistorie fulgt strømningerne i den internationale forskning. Med mellemrum har vi set nedslag fra de internationale diskussioner i den danske debat om arbejderhistorien, for eksempel med Årbogens introduktioner til Joan Wallach Scott i 1989 og Sonya O. Rose i 1993 – i 1989 var det en årbog med temaet "Hvad blev der af arbejderklassen?" og i 1993 med temaet "Køn og klasse".⁹ *Arbejderhistorie* var endog så dristig i 2009-10 at udsende et teoritunget dobbeltnummer om klassebegrebet. Sammenlignet med intensiteten i den internationale debat i 1980'erne og 90'erne var dønningerne i den danske debat dog ikke voldsomme.

Den engelske marxistiske socialhistorie blev fra 1970'erne en stærk inspirationskilde for danske arbejderhistorikere. Arbejdsliv, et fags eller organisationens historie blev undersøgt – også i et kønsperspektiv. Bryggeriarbejdernes historie blev bl.a. udforsket i flere værker. Her ses en chauffør med sin lastbil på Carlsberg i 1950'erne. (Foto: Arbejdermuseet & ABA, Fotograf: Carl Rasmussen).

International socialhistorie i 1960'erne og 70'erne

Da socialhistorien i 1960'erne begyndte at gøre sig gældende, var det bl.a. med det sigte at flytte vægten fra bevægelsen til klassen. Vi ser det i Eric Hobsbawms klassiske *Labouring Men* (1963) og *Worlds of Labour* (1984): Begge var samlinger af artikler og essays, som sigtede bredere end organisationernes historie.¹⁰ Når de engelske marxistiske historikere talte om socialhistorie, mente de ikke, at det var en historieskrivning om arbejderklassen, der ikke forholdt sig til politik. Det var ikke "historie hvor politik er udeladt", som det er blevet formuleret af en kendt

engelsk (ikke-marxistisk) socialhistoriker – “history with politics left out”. Men de marxistiske historikere mente politik i en bredere betydning end blot parlamentarisk politik. Budskabet fra de engelske socialhistorikere var kort fortalt, at arbejderhistorien skulle handle om mere end arbejderbevægelsens historie; den skulle også inkludere arbejderklassens historie.¹¹ Sammen med de engelske marxister blev den engelske History Workshop bevægelse og dens ideer om at studere historien fra neden – “history from below” – en inspirationskilde for mange, også herhjemme.

Generelt søgte den ikke-kommunistiske, marxistiske historieskrivning i 1960'erne og 70'erne at undslippe en deterministisk udlægning af den materialistiske historieopfattelse, bl.a. ved at vægte såvel de politiske og kulturelle som de sociale og økonomiske sider af arbejderbevægelsens og arbejderklassens historie. Eric Hobsbawm talte om socialhistorie som “samfundets historie”.¹² Her skal det nævnes, at europæisk socialhistorie i de år favnede bredt og langt fra var et éntydigt begreb; og ved siden af de forskellige vesteuropæiske traditioner var der socialhistorien i den særlige variant, som dyrkedes i det gamle Østeuropa før murens fald. Men den tyske socialhistoriker Jürgen Kocka har nok ret i at hævde, at socialhistorikere per tradition vil lægge vægt på at se historiske fænomener i deres bredere samfundsmæssige sammenhæng; de har blik for sociale grupper, for sociale relationer, sociale modsætninger og konflikter; de har blikket rettet imod uligheder i samfundet og på såvel sociale strukturer som sociale aktører.¹³

Overalt var klassebegrebet dog centralt, om end man nærmede sig det på forskellig vis.¹⁴ Den “klassiske debat” (om klassebegrebet) inden for arbejderhistorien gik på, om industrikapitalismen skabte enhed eller differentiering i arbejderklassen. Den marxistiske opfattelse var i udgangspunktet, at der i kapitalismen lå en tendens til proletarisering af tidligere håndværkere og dermed skabelsen af en klasse af lønafhængige proletarer. Forestillingen om den homogene arbejderklasse blev dog udfordret allerede i slutningen af det 19. århundrede, hvor socialistiske teoretikere lancerede begrebet om et “arbejderaristokrati”, som adskilte sig i arbejds- og levevilkår fra den almindelige arbejderklasse – og i Lenins politiske univers var dette arbejderaristokrati grundlaget for den reformistiske strømning i arbejderklassen. Siden er forestillingen om den homogene arbejderklasse blevet udfordret fra flere sider, ikke mindst af socialhistoriske undersøgelser, der har tegnet billedet af en moderne arbejderklasse, der er opsplittet i flere henseender – i henhold til fag, køn, religion m.m.

Et af de mest kontroversielle bud på begrebet klasse var den engelske historiker E. P. Thompson, hvis bog *The Making of the English Working Class* udkom i 1963 – og netop i 2013 er bogens udgivelse blevet markeret på forskellig vis verden over. Bogens hovedtese var, at der i perioden fra 1790'erne til 1840'erne skabtes en arbejderklasse i England. Det skete gennem forskellige typer af kampe og organiseringsforsøg, og når Thompson mente at kunne tale om en engelsk arbejderklasse i 1840'erne var begrundelsen, at de engelske arbejdere erkendte og forstod sig selv som en klasse med egne fælles interesser og handlede som en klasse. Det var med andre ord Thompsons opfattelse, at forudsætningen for at kunne tale om en klasse er, at den selv erkendte sig som en klasse; klassers kollektive identitet som klasse var en forudsætning for at kunne tale om en klasse, og denne kollektive identitet viser sig ved, at klasser over tid handlede som klasser. Der er en kendt formulering i bogens indledning, hvor Thompson skriver, at hvis man stopper historien på et givet tidspunkt, så ser man blot en mængde mennesker (individer). Men betragter man historien over tid, så aftegner der sig mønstre, der viser, at disse mennesker handler som kollektiv og klasse. Når der opstod en særlig arbejderklasse, der identificerede sine egne interesser i modsætning til andre, begrundede det sig i de erfaringer, arbejderne havde i kraft af deres placering i produktionen.¹⁵

Mange var (og er stadig) fascineret af Thompsons bog, uden dog at være enige i dens konklusioner. Eric Hobsbawm mente således, at den engelske arbejderklassens dannelse måtte henlægges til sidste halvdel af det 19. århundrede med udbredelsen af de faglige organisationer og dannelsen af arbejderpartiet Labour i starten af det 20. århundrede. Hobsbawm så organisationsdannelsen som et led i klassesdannelsen.¹⁶ Han var heller ikke blind for arbejderklassens uhomogene sammensætning og argumenterede således for tesen om et arbejderaristokrati, der var privilegeret med hensyn til løn og arbejdsvilkår.¹⁷

Op igennem 1970'erne og 80'erne publiceredes en mængde arbejderhistoriske studier af socialhistorisk tilsnit. Den engelske marxistiske socialhistorie blev en inspirationskilde for mange arbejderhistorikere, men der var også andre inspirationskilder, og generelt var europæisk socialhistorie et bredt felt. Om europæisk arbejderhistorie i den socialhistoriske tradition kan det generelt siges, at der i de år publiceredes en række undersøgelser af afgrænsede områder, for eksempel af fag eller virksomheder i en udvalgt region eller by, hvor historikerne på tæt hold kunne studere, hvordan arbejdere reagerede på industrialiserings- og proletariseringsprocesser op igennem i det lange 19. århundrede fra den

Kvinde- og kønshistorien fik også sin plads i arbejderhistorien og satte fokus på arbejderkvindernes arbejds- og hverdagsliv og både den faglige og politiske organisering af kvinderne. Mange kvinder fik kontorret som arbejdsplads i mellemkrigstiden. (Foto: Arbejdermuseet & ABA. Fotograf: Elfelt)

franske revolution til Første Verdenskrig.¹⁸ For mange var sigtet at undersøge sammenhængen mellem proletarisering og radikalisering.¹⁹ Ikke overraskende viste den socialhistoriske forskning i disse år, at kapitalismen udviklede sig i forskellige former, afhængig af hvilke industrier, typer af arbejdere, lokale traditioner og forudsætninger, der var tale om. Næsten lige så forudsigeligt var det, at arbejdernes reaktioner på udviklingen antog forskellige former. Symbiosen mellem arbejderhistorie og socialhistorie i denne periode viste sig frugtbar.

Socialhistoriens kritikere i 1980'erne og 90'erne

Fra 1980'erne kom socialhistorien under kritisk beskyldning fra flere sider. Socialhistorien blev kritiseret for at have glemt de politiske sider

af arbejderbevægelsens historie. Hvorfor ignorerede socialhistorien det politiske, lød spørgsmålet fra Geoff Eley og Keith Nield i 1980? I artiklen "Why Does Social History Ignore Politics?" advarede de tysk socialhistorie imod at overtage de "kulturalistiske" tendenser i engelsk socialhistorie og dermed udelade arbejderbevægelsens politiske praksis. Således hævdede de, "at studiet af SPD som parti måtte være en del af agendaen for tysk socialhistorie, lige så vel som den formelle arbejderbevægelse skulle være en del af britisk socialhistorie". I det hele taget slog de til lyd for, at arbejderbevægelsens organisationer som helhed måtte være centrale temaer i socialhistoriske studier af arbejderbevægelsen.²⁰ Når Eley og Nield talte om det politiske, var det i Gramscis forståelse af begrebet politik – til forskel fra både det snævre politikbegreb, der identificerer politik med parlamentarisk politik, men også det leninistiske. Det var synspunkter, som blev formuleret i 1980'erne, og som fremhævede betydningen af ikke at nedtone arbejderbevægelsens politiske historie. Den engelske historiker Dick Geary godtog heller ikke den socialhistoriske antagelse om sammenhængen mellem arbejde og klassebevidsthed. Geary argumenterede for det synspunkt, at forklaringer på opkomsten af klassebaseret arbejderpolitik snarere skulle søges i den politiske sfære.²¹

En variant af samme kritik gik på, at socialhistorien i bestræbelsen for at nærme sig arbejderne historie "fra neden" – fra fabriksgulvet – negligerede de reelle magtforhold på arbejdspladserne. Kritikerne hævdede, at denne stræben efter at skrive historien "fra neden" gjorde socialhistorien blind for de faglige organisationer og de institutionelle magtfaktorer. Jonathan Zeitlin var en af dem, der fremførte denne kritik. Efter Zeitlins opfattelse havde den nye arbejderhistorie som følge af det socialhistoriske udgangspunkt forrykket fokus fra fagforeninger og politiske partier i retning af "familien, arbejdspladserne og lokalsamfundet – i en søgen efter den almindelige arbejders autentiske arbejds erfaringer."²² For at komme ud over dette talte Zeitlin for en tilnærmelse mellem arbejderhistorie og arbejdsmarkedsforskning ("industri sociologi").²³ Det var de år, hvor debatten om sociologen Harry Bravermans bog om "arbejdets degradering" fyldte meget og delte vandene.

Begge disse kritikker var fremført af folk, der ikke anfægtede arbejderhistoriens grundlæggende materialistiske (eller socialhistoriske) udgangspunkt. Det forholdt sig anderledes med den "nye kulturhistorie" og dens kritik af socialhistorien. Her var man overhovedet ikke overbevist om den basale tankemodell – centreret om begreberne industrialisering, proletarisering og radikaliseringsproces – som lå bag mange af de socialhistoriske studier af arbejde og radikaliseringsprocesser. Der var

ingen direkte sammenhæng mellem erfaringer fra arbejdet og bestemte former for bevidsthed, hævdede den nye kulturhistorie. "Bevidsthed kan kun relateres til erfaringer med sproget som det mellemlid, der former erfaringerne på en bestemt måde", skrev den engelske historiker Gareth Stedman Jones i en kritik af socialhistorien.²⁴ Den nye kulturhistorie anfægtede socialhistoriens grundlæggende antagelser.

Postmodernisme og "ny kulturhistorie"

Når den debat, som rejstes fra den nye kulturhistories side, blev så op-hedet, skyldtes det både kritikens karakter og det forhold, at nogle af disse kritikere i 1970'erne havde været placeret i den socialhistoriske lejr. Selv om kimen til den "nye kulturhistorie" allerede blev lagt i 1970'erne, så blussede debatterne først for alvor frem i 1980'erne i sammenhæng med den såkaldte "sproglige vending" og postmodernismen. Den "nye kulturhistorie" havde flere begreber og tænkemåder fælles med postmodernismen, for eksempel fremhævelsen af sprogets betydning og begrebet "repræsentation".²⁵ Der var således et vist teoretisk fællesgods i postmodernisme, sproglig vending og ny kulturhistorie – begreber, som mange havde en mening om i 1980'erne og 1990'erne; og selv om få historikere ville abonnere på de radikale versioner af postmodernismen, så var der elementer i den "kulturelle vending", som havde appel til historikere, deriblandt kendte arbejderhistorikere.

Generelt stillede postmodernismen sig kritisk over for historikernes tanker om at kunne sige noget "sandt" om "virkeligheden" og den historiske fortid. Historikerne havde kun historiske kilder, og dem kunne historikerne udtale sig om, for så vidt de forstod at læse og fortolke disse. I postmodernistisk tankegang er sproget mere end blot et kommunikationsmiddel; sproget konstituerer menneskers virkelighed; det, vi ikke har ord for, eksisterer ikke. Sproget er derved i lige så høj grad en barriere for viden og erkendelse som en forudsætning for kommunikation.²⁶ Postmodernismen havde en særlig kritisk brod imod den store frem-skridtsfortælling, som i postmoderne sprogbrug betegnedes som "op-lysnings-projektet": oplysningsfilosofiens store moderne projekt med menneskets og samfundets fremadskridende civilisation. "Skepticismen er postmodernismens kendetegn."²⁷ Postmodernismen var grundlæggende skeptisk over for alle "de store fortællinger". Den skepsis gjaldt også arbejderbevægelsens store fortælling.

Den nye kulturhistorie lagde op til en grundlæggende revision af det traditionelle billede af, hvordan der i det 19. århundrede i sammenhæng

med industrikapitalismens udvikling opstod en arbejderklasse, der organiserede sig i faglige og politiske organisationer, og siden (i det 20. århundrede) omformede samfundet i en demokratisk retning og regulerede kapitalismen. Den store fortælling om arbejderbevægelsen var en konstruktion, skabt af bevægelsen selv og dens historieskrivere, lød det fra kritikerside. Den socialhistoriske diskussion om arbejderklassens homogenitet eller differentiering blev med den nye kulturhistorie til en diskussion om, hvorvidt arbejderklassen var begrundet i materielle forhold, eller om den skulle ses som produkt af en samfundsmæssig diskurs.

I den angelsaksiske historikerverden affødte det postmoderne angreb på historien en hidsig debat, som bl.a. kunne følges i primært de to tidskrifter *Past & Present* og *Social History*, men også andre.²⁸

Til forskel fra den danske debat blev den internationale debat i 1980'erne og 90'erne ført i et rimeligt ophidset toneleje, måske fordi nogle af de historikere, som i 1980'erne leverede den hårdeste og skarpeste kritik af socialhistorien, havde deres rødder i 1970'ernes kritiske socialhistorie, men nu i 1980'erne og 90'erne fremførte deres kritik fra et postmoderne ståsted. Den engelske historiker Gareth Stedman Jones, som i 1970'erne var kendt for det fremragende værk *Outcast London* (1971), fremlagde omkring 1980 en nyfortolkning af den engelske Chartisme, hvor han anlog en tolkning i den "nye kulturhistories" ånd, ved at hævde at chartismen var en sproglig konstruktion.²⁹ Klasser var ikke et materielt funderet begreb, baseret på arbejderenes klassespecifikke erfaringer, mente Stedman Jones som nævnt ovenfor. Bevidsthed kunne relateres til erfaringer, for så vidt det skete gennem et særligt sprog, som skabte en bestemt forståelse af erfaringerne.³⁰ Med andre ord, hvis ikke nogen (for eksempel den socialistiske arbejderbevægelse) italesatte disse erfaringer som klassebetingede erfaringer, ville klassebevidsthed ikke opstå.

Inspireret af den "nye" kulturhistorie blev der fra 1980'erne publiceret en række spændende undersøgelser af arbejderklassens ideologiske og kulturelle reaktioner på den kapitalistiske markedsøkonomis fremkomst.³¹ Historikere som Gareth Stedman Jones, Patrick Joyce, Joan Wallach Scott og flere andre blev nogle af de kendte repræsentanter for dette skifte fra socialhistorien til en postmoderne inspireret kulturhistorie; de blev i 1990'erne nogle af socialhistoriens skarpeste kritikere, bl.a. i spørgsmålet om begrebet klasse. Både Joan Wallach Scotts tanker om en ny feministisk historie og Patrick Joyces angreb på det socialhistoriske klassebegreb blev temaer i 80'ernes og 90'ernes debat om arbejderhistorien.

Fra kvindehistorie til feministisk historie – Joan Wallach Scott

Joan Wallach Scott markerede sig i 1970'erne i den socialhistoriske tradition, men bevægede sig i 1980'erne over i den nye kulturhistorie som led i hendes refleksioner over kvinde- og kønshistoriens fremtid. Sonya O. Rose, som blev præsenteret i Årbogen 1993, var i 1990'erne, sammen med Kathleen Canning, Anna Clark og flere andre, blandt de toneangivende inden for den nye feministiske historie, hvorved "kvindehistorie" blev til "kønshistorie" – eller på engelsk: fra "women's history" til "gender history".³² I 1970'erne blev Joan Wallach Scott kendt for bøger som *The Glassworkers of Carmaux* (1974) og *Women, Work, and Family* (1978) – sidstnævnte udgivet sammen med Louise Tilly. I 1980'erne blev *Gender and the Politics of History* (1988) hendes mest kendte udgivelse. Det var her, Scott formulerede programmet for en ny feministisk historie – til forskel fra den tidligere kvindehistorie.

I *Gender and the Politics of History* samlede Scott en række essays, som viste udviklingen fra "women's history" til "gender history". Hvor kvindehistorien i 1970'erne så det som sin opgave at synliggøre kvinder som aktive aktører i historien, udvidede kønshistorien spektret til at studere relationer mellem kønnene. Bogens centrale kapitel var "Gender: A Useful Category of Historical Analysis", hvor Scott diskuterede "køn" som analysekategori. "Køn er et konstituerende element i sociale relationer, baseret på opfattelsen af forskelle mellem kønnene, og køn er en primær måde til at udtrykke magtforhold på."³³

I et andet kendt essay fra bogen om "Sprog, køn og arbejderhistorie" søgte Scott at præcisere sammenhængen mellem sprog og køn. Med "gender" mente Scott ikke kun "kvinders og mænds sociale roller", men tillige de måder, hvorpå forskellen mellem kvinder og mænd blev artikuleret i bestemte sociale sammenhænge.³⁴ Scott understregede igen, at kønsrelationer var et udtryk for samfundsmæssige magtrelationer. For Scott var forholdet mellem individuelle identiteter og kollektive identiteter ligeledes et centralt tema i en feministisk historie – lige som det er tilfældet hos Patrick Joyce.

Scott mente, at der indgik en klar kønsdimension i klassebegrebet. "Hvis vi ser nærmere på, hvordan der taltes om klasser i det nittende århundrede, vil vi se, hvordan der er referencer til forskel mellem køn."³⁵

I det kapitel, som blev trykt i den danske årbog i 1989, påviste Scott, at kvinder var stort set fraværende i E. P. Thompsons *The Making of the English Working Class*.

Både Sonya O. Rose og Cathleen Canning fortsatte i det spor, som

Joan Wallach Scott havde lagt. Sonya A. Rose fremstod måske som en af de mest konsekvent “konstruktivistiske” inden for den nye feministiske arbejderhistorie. I bogen *Limited Livelihoods* (1992) diskuterede Rose en stribe centrale begreber i arbejderhistorien ud fra et kønsperspektiv.³⁶

Begrebet klasse – og Patrick Joyce

Patrick Joyce’s opgør med det marxistiske klassebegreb – som formuleret af bl.a. E. P. Thompson og Eric Hobsbawm – har allerede nu fået en sådan status, at det har fundet vej til angelsaksiske introduktioner til vor tids historiografiske debatter. For så vidt blev grundlaget – for at tænke uden om begrebet klasse – allerede lagt i Patrick Joyce’s første store bog *Work, Society and Politics: The Culture of the Factory in later Victorian England* (1980), hvor han præsenterede en nyfortolkning af begrebet industriel patriarkalisme. Joyce så ikke, som mange før ham hyppigt gjorde, patriarkalisen som et levn fra det førindustrielle håndværkersamfund, men som et moderne fænomen. Udviklingen af den “nye industrielle patriarkalisme” (“the new paternalism”) fra 1840’erne og frem var, ifølge Joyce af afgørende betydning for udviklingen af det engelske samfund i denne periode.³⁷ Kernen i den moderne patriarkalisme var forestillingen om fabrikken eller virksomheden som en familie, med fabrikanten som patriarken, der på bedste alfaderlige vis tager sig af sine ansatte, for eksempel i form af forskellige sociale ordninger, og dermed får de ansatte til at identificere sig med fabrikken: De har det godt, når det går virksomheden godt. I det patriarkalske fabrikkensamfund er der ikke plads til fagforeninger, som bygger på den tanke, at arbejderne har fælles interesser, der står i modsætning til fabrikantens. Patriarkalisen var en form for kollektiv identitet, der stod i modsætning til den socialistiske tanke om klassen som arbejdernes kollektive identitet og bevidsthed. Allerede her udfordrede Joyce således begreberne klasse og klassebevidsthed. Joyce mente ganske enkelt ikke, at man inden for arbejderhistorien kunne tage begrebet klasse for givet eller som udgangspunkt, og i de følgende bøger fortsatte Joyce sin søgen efter alternativer til begrebet klasse. Han mente, at klassebegrebet stod i vejen for en forståelse af det engelske samfund under industrikapitalismens gennembrud.

Dette synspunkt udfoldedes endnu mere i hans følgende bog *Visions of the People. Industrial England and the question of class 1848-1914* (1991).³⁸ I *Visions of the People* (1991) slog Joyce til lyd for begrebet “populisme” – for at komme ud over begrebet klasse – “beyond class”.

Begreber som klasse og klassebevidsthed var tæt forbundet med det industrikapitalistiske samfunds gennembrud, mente Joyce. Det var her, under det industrielle gennembrud, kapitalisme og klasser blev forbundet og kædet sammen. Men, fortsatte Joyce, i takt med at historikerne påviste, at industrikapitalismens udvikling var en ujævn proces, måtte forestillingen om skabelsen af en homogen arbejderklasse efter Joyces opfattelse også forsvinde. Her kommer populismebegrebet ind – og vi kender det også i en dansk sammenhæng som “det arbejdende folk”. Efter Joyces opfattelse dækker dette begreb bedre de forestillinger, som arbejdere havde om sig selv i den tids England. Hvor begrebet “klasse” er økonomisk betinget, socialt eksklusiv og indstillet på konflikt, peger begrebet “populisme” i retning af “et sæt af diskurser og identiteter”, som ikke er af økonomisk karakter, som er inkluderende og universalistiske og snarere tilgivende og forsonende end konfliktsøgende.³⁹

Selv om Joyce har nogle vanskeligheder med at argumentere overbevisende for sit folkelighedsbegreb, er der flere interessante pointer i hans gennemgang af den engelske fagbevægelses udvikling i sidste halvdel af det 19. århundrede, hvor han især er interesseret i den faglige bevidsthed som et sidestykke – eller måske snarere et modstykke – til begrebet klasse. Fagforeningerne tænkte mere i fag end i klasse, mente Joyce, og herudfra argumenterede han for, at man i flere fag finder forestillinger om et kollektivt fællesskab inden for faget – som altså omfattede både ansatte og arbejdsgivere, vendt mod dem, der truede faget. Den slags fagforeninger så en opgave i at “civilisere kapitalen” og få markedet til at tage moralske hensyn – “moralising the market” og “civilising capital” var de udtryk, Joyce benyttede.⁴⁰

I sin næste bog *Democratic Subjects* (1994) gik Joyce endnu videre i sit opgør med klassebegrebet. I bogens indledning tilstod han åbent, at bogens titel egentlig havde været “The Fall of Class” – altså klassebegrebets fald.⁴¹ Joyce har det med at være sin egen værste kritiker. I bogen – især dens programmatisk introduktion – fremlægges de tanker om sammenhængen mellem individuelle identiteter og kollektive identiteter, som udfoldes i deres fulde konsekvens i artiklen “The End of Social History?” (1995). Hovedsynspunktet i denne programmatisk artikel var, at socialhistorien med dens vægtning af de sociale og økonomiske forhold var et barn af moderniteten og derfor måtte lægges til side under indtryk af postmodernismens kritik. Derfor ville Joyce helt opgive begreber som “det sociale” og “det materielle”, og med disses bortgang ville også begrebet klasse forsvinde.⁴² Selv om Joyces studier i de følgende år bevægede sig i nye retninger, er det stadig disse begreber og problem-

Arbejderhistorikere har vist, at det patriarkalske fabriksamfund også var en del af den moderne kapitalisme. Fabriksejeren oprettede boliger til arbejderne, asylers eller børnehaver til børnene og sociale ordninger til gengæld for arbejdernes uforbeholdne identifikation med arbejdspladsen. I dette system var der ikke plads til arbejdernes fagforeninger. Brede Klædefabrik var et eksempel på en sådan virksomhed. Her ses en række arbejderboliger omkring 1910. (Foto: Arbejdermuseet & ABA)

stillinger, han vender tilbage til i artiklen “What is the Social in Social History?” (2010), hvor han nu medtænker den politiske problematik og staten.

Realismens genmæle

Mange reagerede på kritikken og blandede sig i debatten – som et par kendte eksempler kan nævnes udgivelserne *Bringing Class Back in: Contemporary and Historical Perspectives* (1991) og John R. Hall, *Reworking Class* (1997).⁴³ Debatten skal ikke gennemgås her.⁴⁴ Men alt imens både arbejderhistorien og socialhistorien flyttede sig – socialhistorien flyttede sig væk fra arbejderhistorien, og arbejderhistorien flyttede sig væk fra socialhistorien – så var der i løbet af 1990’erne stadig flere, der tog til

genmæle mod kritikken fra postmodernismen og den nye kulturhistorie. Blandt disse kritikere var John Belchem og Neville Kirk, der i 1996 var initiativtagere til en konference i Manchester over temaet "Languages of Labour". Året efter udsendte de en bog med bidrag fra konferencen og med samme titel.⁴⁵ De to redaktører præsenterede de overordnede tanker i bogens indledning. For det første ville de rydde den misforståelse af vejen, at den gamle arbejderhistorie i 1960'erne og 70'erne ikke havde beskæftiget sig med sprog, identitet og bevidsthedsformer. Sprogets betydning var ikke noget, som var blevet opdaget med "den sproglige vending" og postmodernismen.

Dernæst var det bogens sigte at vise forskellen mellem den postmoderne tanke om sproget som kun "tekst" – der refererer til sig selv – og deres egen læsning, som slog til lyd for "kontekstualisering" af sproget og teksterne. For det tredje fremhævede de betydningen af at se sproget, som både meningsskabende og skabt (af strukturelle forudsætninger og mennesker); sproget er ikke blot passiv bærer af budskaber og diskurser. For det fjerde skulle sprogets og teksternes betydning aflæses ved anvendelsen af kildekritiske metoder. Helt overordnet forstod de to redaktører deres eget synspunkt som en erklæret "realistisk" position i modsætning til postmodernistisk "repræsentation".

"En central grundsætning i realismen er, at aspekter af kulturen, som for eksempel ord, bevidsthed, normer og værdier, eksisterer og spiller sammen med politiske, økonomiske, sociale og andre strukturer og processer, som er frembragt og har udviklet sig, om end delvist snarere end samlet, "derude", "bag folks ryg", på utilsigtede og uventede måder."

Derfor skulle studiet af denne virkelighed betone samspillet mellem både "kultur" og "strukturer", både betydninger og eksistens, det indre og det ydre, og såvel de tilsigtede som de utilsigtede konsekvenser af menneskelige tanker og handlinger, som de to redaktører sammenfattede deres egen "realistiske" position.⁴⁶

Flere af bogens bidrag søgte at omsætte dette "realistiske" program i konkrete studier af bl.a. køn, arbejde og arbejderbevægelse. Igen er vi tilbage ved den simple pointe, at det ikke er emnerne i sig selv, der skiller vandene, men måden de betragtes og behandles på i historieskrivningen; og det er jo ganske rigtigt, at engelske marxistiske socialhistorikere tidligere havde skrevet fremragende om både sprog og kultur i arbejderklassen.

Et andet tænksomt modindlæg leverede Dick Geary i artiklen "Labour History, the 'Linguistic Turn' and Postmodernism" (2000). Geary var som nævnt en af dem, der tidligt talte for en vægtning af den poli-

tiske historie. Gearys udgangspunkt var, at hverken arbejdet eller arbejdspladserfaringer i sig selv kan forklare, hvorfor klasser eller klasse som kollektiv identitet opstår, ej heller sameksistensen af flere former for kollektive identiteter i arbejderklassen.⁴⁷ Ifølge Geary er det oftest i det politiske, vi ser arbejderklassen optræde som klasse.

Arbejderhistorien ved indgangen til det 21. århundrede

Den symbiose mellem arbejderhistorie og socialhistorie, som kendetegnede en stor del af den nye arbejderhistorie i 1970'erne, fortonede sig i løbet af de følgende to årtier. Arbejderhistorien bevægede sig i løbet af 1980'erne i flere retninger, og samtidig bevægede socialhistorien sig i stigende grad væk fra arbejderhistorien og rettede i stedet fokus mod de borgerlige klasser i samfundet, skrev den tyske socialhistoriker Jürgen Kocka i 1995. "Arbejderhistorien har i det seneste årti mistet meget af sin tiltrækning for socialhistorikere."⁴⁸ Efter de hidsige debatter i 1980'erne og 90'erne var symbiosen mellem arbejderhistorie og socialhistorie gået fløjten. Skal vi fæste lid til Jürgen Kocka – og det kan man generelt gøre med stor sikkerhed – så var arbejderhistorie ikke længere noget hot emne. Nu var det middelklassens og borgerskabets socialhistorie, der fangede interessen.

I det nye årtusind er debatintensiteten tonet noget ned, men spørgsmålet er stadig, hvad der er tilbage – af såvel socialhistorien som den nye kulturhistorie? De færreste vil købe hele pakken med postmodernistisk tænkning, ny kulturhistorie og sproglig vending, men skal hele pakken smides ud?

En af de mest interessante bidragydere til denne debat er den engelske historiker Geoff Eley – siden 1997 på University of Michigan. Eley var i det 20. århundrede nok mest kendt for sine bidrag til moderne tysk historie og efter årtusindskiftet for sit store værk om den europæiske arbejderbevægelses historie i *Forging Democracy. The History of the Left in Europe, 1850-2000* (2002). Her ses arbejderbevægelsens demokratiske kamp i sammenhæng med den europæiske arbejderklassens udvikling. I 1980'erne og 90'erne var Eley en flittig bidragyder til debatterne om socialhistorie og kulturhistorie. Han bød den nye kulturhistorie velkommen, men synes at mene, at den nye kulturhistorie blot havde skabt en ny dogmatisme; og nu i starten af det nye årtusind har han så søgt at samle op på debatterne – i bogen *The Future of Class in History. What's Left of the Social?* (2007), skrevet sammen med Keith Nield, som Eley i øvrigt skrev flere af sine tidligere debatindlæg sammen med, bl.a. artik-

len “Farewell to the Working Class?” (2000). Et par år før *The Future of Class in History* havde Eley udsendt sin egen mere personlige kommentar til de historiografiske debatter i bogen *A Crooked Line: From Cultural History to the History of Society* (2005).⁴⁹

*Klasse og klasse-
dannelse er stadig i
det 21. århundrede
vigtige begreber til
diskussion blandt
arbejderhistorikere.
1. maj er arbejder-
nes kamp - og fest-
dag og et symbol på
arbejdernes fælles
kamp og solidari-
tet. Arbejdere med
faner samlet til 1.
maj i Fællesparken
i 1968. (Foto: Ar-
bejdermuseet &
ABA)*

I *The Future of Class in History* følger Eley og Nield udviklingen inden for arbejderhistorien fra 1970'erne, hvor socialhistorien repræsenterede nybruddet, til 1980'erne og 90'erne, hvor den "nye" kulturhistorie overtog pladsen som innovativ og nyskabende. I socialhistorien havde klasse

være et centralt begreb, vel at mærke et klassebegreb funderet i de samfundsmæssige arbejds- og produktionsforhold; i den nye kulturhistorie var klasse blot en form for kollektiv identitet blandt andre, måske end ikke den vigtigste, og det var et klassebegreb, som var en diskursbaseret konstruktion – “class as a consequence of discourse”.⁵⁰ Fra at være et materielt funderet begreb blev klasse nu skabt gennem diskurser i samfundet. Socialhistoriske forklaringer, som søgte at se bevægelse og klasse i en bredere samfundsmæssig sammenhæng – i sammenhæng med stat og kapitalisme, politiske og samfundsmæssige former for herredømme og undertrykkelse – blev nedtonet af den nye kulturhistorie.⁵¹ Eley og Nield ser imidlertid ikke kritikken af socialhistorien som kun noget negativt. De havde selv taget del i kritikken, for eksempel i artiklen “Why Does Social History Ignore Politics?”⁵² Men de anså heller ikke springet fra socialhistorie til kulturhistorie for uproblematisk. Kritikken havde været nødvendig og nyttig, men det var samtidig deres opfattelse, at der ikke var tale om to aldeles uforenelige størrelser. Deres bog kan således ses som et brobygningsprojekt, der søger at redde det socialhistoriske projekt, men samtidig søger at fange det værdifulde i den nye kulturhistories bidrag til arbejderhistorien.

The Future of Class in History er en imponerende tour de force fra 1960’ernes socialhistorie gennem postmodernisme og “ny kulturhistorie” frem til starten af det 21. århundrede – undervejs med indsigtfulde analyser af Patrick Joyce, William Sewell, Joan Scott og Stedman Jones – som vi ikke skal opholde os ved her. Men grundlæggende advokerede de for, at socialhistorien skulle tilegne sig det brede politikbegreb, som “1968’erne” havde lanceret. For dem bestod opgaven i at fastholde sammenhængen mellem socialhistorien og det politiske, og de accepterede rask væk den nye kulturhistories pointe, at klassesdannelse i lige så høj grad var et kulturelt og politisk postulat som en sociologisk kendsgerning. Det handler i høj grad om, hvordan den sociale verden skal forstås. De to mener også, at “klasser bedst kan forstås som diskursivt betingede; en sådan antagelse vil give et bedre udgangspunkt for at studere klassesdannelse end at tage afsæt i den klassiske opfattelse af de økonomiske og sociale strukturer.”⁵³ De mener dog ikke, at historikerne af den grund skal glemme alt om sociale strukturer. Mens Eley og Nield i 1980 slog til lyd for ikke at “ignorere det politiske” fremhæver de i konklusionen i *The Future of Class in History* betydningen af ikke at “ignorere strukturer”.⁵⁴ For arbejderhistorien må det fortsat være en vigtig opgave at analysere de strukturelle forhold, der reproducerer uligheder og magtforhold i det kapitalistiske samfund.

Afslutning

Det er nærliggende at se kritikken af socialhistorien og de marxistiske teorier fra postmodernismen og den nye kulturhistorie i 1980'erne som et ledsagefænomen til den nykonservative politiske bølge, der rullede hen over den vestlige verden fra slutningen af 1970'erne – Thatcher i England, Kohl i Tyskland, Reagan i USA og Schlüter herhjemme. Efter Thatchers massakre på britisk fagbevægelse havde Patrick Joyce svært ved at få øje på arbejderklassen i England, og han begyndte så efterfølgende at tvivle på, om den overhovedet havde eksisteret i den form, som historieskrivningen havde fremstillet. Patrick Joyce synes på det nærmeste at forestille sig, at det 19. og 20. århundredes historie kan og skal skrives uden brug af begrebet klasse.

Herhjemme har debatklimate været mere fredeligt. Niels Jul Nielsen var i nogen grad inspireret af Patrick Joyce's kritik af det socialhistoriske klassebegreb, men slog selv til lyd for en strukturel livsformsanalyse.⁵⁵ Men bortset fra pressedebatten om, hvorvidt arbejderklassen stadig eksisterer, har dansk arbejderhistorie kun sporadisk mærket efterklangen fra det internationale rivegilde.

Hvor står vi så nu efter et par årtier præget af den nye kulturhistories kritik og den politiske histories genkomst? For mig at se er der flere gode pointer at hente i Eley og Niels bog. Frem for alt har de en elementært rigtig pointe i det synspunkt, at der ikke nødvendigvis er en uigennemtrængelig mur mellem den gamle socialhistorie og den nye kulturhistorie. Socialhistorien bør tilføres de erkendelser, som den nye kulturhistorie har bragt med sig, og for mig at se er det først og fremmest erkendelsen af det konstruktivistiske elements betydning på flere områder end hidtil antaget. For så vidt er der intet nyt i, at arbejdere ikke er født som socialister med fagforeningsbogen i dåbsgave. Agitation har været et højt prioriteret område fra arbejderbevægelsens start; den ideologiske kamps betydning er ingen ny opdagelse, ej heller at ligestilling mellem mænd og kvinder på arbejdspladsen stadig er et kampfelt. På talrige områder er en konstruktivistisk tilgang nødvendig. Sådanne pointer er blevet fremhævet af den nye kulturhistorie. Men efter min opfattelse har Eley og Nield også en rigtig pointe, når de holder fast i, at alt ikke kan gøres til konstruktion af betydninger, og insisterer på, at historikerne ikke må glemme de samfundsmæssige strukturer, der sætter rammer for den ideologiske kamp. Der kan så være grund til at overveje, hvordan sammenhænge mellem strukturer, beslutninger og handlinger skal opfattes. Økonomiske strukturer, som for eksempel et globaliseret arbejdsmarked, er både en betingelse og en udfordring for fagbevægelsens kampe i dag.

Hvorom alting er, så har Geoff Eley en rigtig iagttagelse, når han i *Forging Democracy* skriver, at fra 1960'erne har arbejderklassen ikke på samme måde som tidligere været det selvfølgelig omdrejningspunkt for socialistiske partiers politiske ageren og tænkning. Den traditionelle arbejderklasse eksisterer stadig, men den har været i tilbagegang. Den historiske arbejderklasse er under forandring, og det er en afgørende grund til, at venstrepartier i Europa siden 1970'erne har været inde i en vanskelig proces med at redefinere grundlaget for en demokratisk socialistisk politik.⁵⁶

Noter

1. Titlen på de tre prisopgave-afhandlinger (ved Københavns Universitet) var: "Revisionsnismens betydning for det danske Socialdemokratis idéudvikling fra 1890'erne til 1930'erne" (1965).
2. For eksempel Hans-Josef Steinberg, *Sozialismus und deutsche Sozialdemokratie*. Berlin u.a.: Verlag J.H.W.Dietz Nachf. (1967) og Susanne Miller, *Das Problem der Freiheit im Sozialismus*. Berlin u.a.: Verlag H.H.W. Dietz Nachf. (1964/74).
3. Hans-Norbert Lahme, *Sozialdemokratie und Landarbeiter in Dänemark 1871-1900*. Odense (1982) Se Per Bojes præsentation i *Årbog for arbejderbevægelsens historie* 12 (1982), p. 219-234.
4. For eksempel Georges Haupt, *Programm und Wirklichkeit. Die internationale Sozialdemokratie vor 1914*. Luchterhand Verlag 1970. Se også: "Hvorfor en arbejderbevægelsens historie?", i *Årbog for arbejderbevægelsens historie* 9, København: SFAH 1979.
5. Jf. Gerd Callesens bibliografiske oversigt, "Bidrag til metodediskussionen. En bibliografi", *Fremad – ad nye veje. Bidrag til diskussionen om arbejderhistorien i 1990'erne*. Redigeret af Niels Ole Højstrup Jensen, Gerd Callesen og Anne-Lise Walsted. København: SFAH 1990), p. 11-15.
6. Anna-Birte Ravn, "Kvinder og køn i arbejderklassens og arbejderbevægelsens historie", *Fremad – ad nye veje*. København: SFAH 1990, p. 121-138.
7. Søren Kolstrup, *Velfærdsstatens rødder. Fra kommunesocialisme til folkepension*. København: SFAH 1996; Klaus Petersen, *Legitimität und Krise: Die politische Geschichte des dänischen Wohlfahrtsstaates 1945-73*. Berlin 1998; Vibeke Kold, *En kønshistorie om elektronikarbejde Kønsarbejdsdeling og ligestilling på det ikke-faglærte industrielle arbejdsmarked*. København: SFAH 1997. Lars K. Christensen, *Det moderne arbejde. Kulturelle og institutionelle forandringer af arbejdet i den danske tekstilindustri 1895-1940*, København 1998; og Niels Jul Nielsen, *Virksomhed og arbejderliv. Bånd, brudflader og bevidsthed på B&W 1850-1920*. København: Museum Tusulanums Forlag 2002.
8. Flemming Mikelsen, *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980*, Odense 1992; Claus Bryld, *Den demokratiske socialismes gennembrudsår*. København 1992; Niels Finn Christiansen, *Hartvig Frisch. Mennesket og politikerens. En biografi*. København 1993 og *Den politiske ordfører. Hartvig Frisch 1935-1940*, København 1999.
9. Joan Wallach Scott, "Kvindekøn og arbejderhistorie. Kvinder i "The Making of the English Working Class", i *Årbog for arbejderbevægelsens historie* 19 (SFAH 1989), p. 207-235 og Sonya O. Rose, "Et magert udkomme. Køn og klasse i det 19. århundredes England", *Årbog for arbejderbevægelsens historie* 23 (SFAH 1993), p. 43-73.

10. Eric Hobsbawm, *Worlds of Labour*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1984, p. viii. Cf. also E.J. Hobsbawm, *Labouring Men*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1963.
11. Se Harvey J. Kaye, *The British Marxist Historians*. Cambridge: Polity Press 1984.
12. "From Social History to the History of Society" (1970). Genoptrykt i Eric Hobsbawm, *On History*. London: Weidenfeld & Nicolson 1997, p. 71-93.
13. Se definitioner i Jürgen Kocka, "Losses, Gains and Opportunities: Social History Today", *Journal of Social History*, Vol. 37, No. 1, Special Issue (2003), p. 21.
14. Hertil henvises generelt til de historiografiske oversigtsartikler I "Arbeiter und Arbeiterbewegung im Vergleich", *Historische Zeitschrift. Sonderheft 15*. Herausgegeben von Klaus Tenfelde. R. Oldenbourg Verlag München 1986, specielt bidrag af Hartmut Kaelble, "Soziale Schichtung und soziale Ungleichheit", p. 137-178 og John Breilly, "The Labour Aristocracy in Britain and German 1850-1914: A Review Article, p. 179-278..
15. Mere udførlig argumentation i "The poverty of theory": E.P. Thompson, *The Poverty of Theory and other essays*. London: Merlin Press 1978, p. 193-397.
16. Se for eksempel: "The Making of the Working Class 1870-1914" i: Eric J. Hobsbawm, *Worlds of Labour*.
17. Se for eksempel artikler om "arbejderaristokratiet", "Debating the Labour Aristocracy", "The Aristocracy of Labour Reconsidered" og "Artisans and Labour Aristocrats" i *Worlds of Labour* (1984), p. 214 ff., p. 227 ff. og p.252 ff.
18. En historiografisk oversigt kan ses i "Arbeiter und Arbeiterbewegung im Vergleich", *Historische Zeitschrift. Sonderheft 15*. Herausgegeben von Klaus Tenfelde. R. Oldenbourg Verlag München 1986,
19. En introduktion hertil i: *The Industrial Revolution and Work in nineteenth-Century Europe*. Edited by Lenard R. Berlanstein. London: Routledge 1992.
20. Geoff Eley & Keith Nield, "Why Does Social History Ignore Politics?" *Social History*, Vol. 5, No. 2 (1980), p. 265.
21. Dick Geary, *European Labour Protest, 1848-1939* (London: Croom Helm, 1981) og *European Labour Politics from 1900 to the Depression* (London: Macmillan, 1991).
22. Jonathan Zeitlin, "From labour history to the history of industrial relations", *Economic History Review*, 2nd ser. XL, 2 (1987), p. 159.
23. Andre bidrag fra denne debat.
24. Gareth Stedman Jones, *Languages of Class*. Cambridge 1983, p. 101, her citeret efter Peter Burke (2004), p. 81.
25. Se Peter Burke, *What is Cultural History?* Cambridge: Polity 2004.
26. Roger Spalding and Christopher Parker, *Historiography. An introduction*. Manchester: Manchester University Press 2007, p. 26-27.
27. Roger Spalding and Christopher Parker, *Historiography. An introduction* (2007), p. 26.
28. Roger Spalding and Christopher Parker, *Historiography. An introduction* (2007), p. 32-34 og Willie Thompson, *Postmodernism and History*, Houndmills a.o.: Palgrave/Macmillan, 2004, p. 94-99.. Se også Richard J. Evans, *In Defence of History*. London: Granta Books 1997, især det nye "Afterword", p. 254-316.
29. *Languages of Class: Studies in English Working-Class History, 1832.1982*. Cambridge 1983.
30. Gareth Stedman Jones, *Languages of Class*. Cambridge 1983, p. 101, her citeret i Peter Burke (2004), p. 81.
31. For eksempel William M. Reddy: *The Rise of Market Culture*. (Cambridge: Cambridge University Press 1984); William H. Sewell: *Work and Revolution in France*. (Cambridge: Cambridge University Press 1980).
32. Se Willie Thompson, *Postmodernism and History*, (2004), p. 45-49.
33. Joan Wallach Scott, "Gender: A Useful Category of Historical Analysis", *Gender and*

- the Politics of History*. Columbia University Press 1988, s. 28-50. "Gender is a constitutive element of social relationships based on perceived differences between the sexes, and gender is a primary way of signifying relationships of power." (p. 42)
34. "On Language, Gender, and Working-Class History", *Gender and the Politics of History* (1988), p. 55.
35. Joan Wallach Scott, "Language and Working-Class History", p. 60.
36. Sonya O. Rose. *Limited Livelihoods: Gender and Class in Nineteenth-Century England*. Berkeley: University of California Press 1992.
37. Patrick Joyce, *Work, Society and Politics. The culture of the factory in later Victorian England*. Methuen 1980, p.134. Se definition, p. 140.
38. Ud over de to nævnte bøger henvises der ofte til Joyce's indledning til bogen *Class*. Edited by Patrick Joyce. Oxford University Press 1995, p. 3-16. Dertil kommer en stribe artikler; her henvises til oversigten i Willie Thompson, *Postmodernism and History* 2004, p.94-97; udover de her anførte, skal der især henvises til Patrick Joyce, "The End of Social History?", *Social History*, Vol. 20, No. 1 (1995), p. 73-91, samt "What is the Social in Social History?", *Past & Present* no. 206, (Feb. 2010), p. 213-248.
39. Patrick Joyce, *Visions of the People*. Cambridge University Press (1991), p. 11: "By contrast, 'populism' points to a set of discourses and identities which are extra-economic in character, and inclusive and universalizing in their social remit in contrast to the exclusive categories of class."
40. Patrick Joyce, *Visions of the People* (1991), p. 87 ff. og p. 114 ff.
41. Patrick Joyce, *Democratic subjects. The self and the social in nineteenth-century England*. Cambridge University Press (1994), p. 2 og generelt bogens "Introduction", p. 1-20, hvor bogens metodiske og teoretiske program lægges frem.
42. Patrick Joyce, "The End of Social History?", *Social History*, Vol. 20, No. 1 (1995), p. 73-74
43. John R. Hall, *Reworking Class*. Ithaca: Cornell University Press 1997 og *Bringing Class Back In: Contemporary and Historical Perspectives*. Edited by Scott McNall, Rhonda Levine & Rick Fantasia. Boulder: Westview Press 1991.
44. Se: Geoff Eley & Keith Nield, *The Future of Class in History. What's Left of the Social?* Ann Arbor: The University of Michigan Press 2007 (Jvf. nedenfor).
45. *Languages of Labour*. Edited by John Belchem and Neville Kirk. Ashgate 1997.
46. *Languages of Labour*. Edited by John Belchem and Neville Kirk. Ashgate 1997, p. 2-3.
47. Dick Geary, "Labour History, the 'Linguistic Turn' and Postmodernism", *Contemporary European History*, Vol. 9, No. 3 (2000), p. 446.
48. Jürgen Kocka, "What is Leftist about Social History Today?" *Journal of Social History*, Vol. 29, Special Issue: Social History and the American Political Climate: Problems and Strategies (1995), p. 68.
49. Geoff Eley & Keith Nield, "Farewell to the Working Class?" *International Labor and Working-Class History*, No. 57 (2000), p. 1-30; Geoff Eley, *A Crooked Line: From Cultural History to the History of Society*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005; endvidere kan nævnes artiklerne: "Why Does Social History Ignore Politics", *Social History*, Vol. 5, No. 2 (1980), p.249-271 og med Keith Nield: "Starting over: The Present, the Post-Modern and the Moment of Social History", *Social History*, Vol. 20, No. 3 (1995), p. 355-364.
50. Geoff Eley & Keith Nield, *The Future of Class in History. What's Left of the Social?* Ann Arbor: The University of Michigan Press 2007, p. 8.
51. Eley & Nield, *The Future of Class in History*, p. 10.
52. *Social History*, Vol. 5, No. 2 (1980), p. 249-271.
53. Eley & Nield, *The Future of Class in History*, p. 167.
54. Eley & Nield, *The Future of Class in History*, p. 189-195

55. Niels Jul Nielsen (2002), p. 52.

56. Geoff Eley, *Forging Democracy. The History of the Left in Europe, 1850-2000*. Oxford: Oxford University Press 2002, p. 385, p. 402 ff. og p. 405.

Abstract

Knud Knudsen: *Labour history – between social history, cultural history and political history. A historiographical review of trends and debates in international labour history since the 1970s*. *Arbejderhistorie* nr. 1 2015, pp. 58-82.

In the early 1970s, German labour history was a dominant source of inspiration to labour history in Denmark. During the 1970s, new theoretical impulses were introduced; among these the English Marxists who were widely studied by Danish labour historians. It was the basic aim of the new social history in the 1960s and 70s to escape the deterministic traps of older versions of historical materialism. Still class remained a key concept in labour history.

The 1960s and 70s were the heyday of social history in Europe and labour history too was rooted to a large extent in the various traditions of social history. The social historical foundation of labour history was challenged in the 1980s by the emergence of postmodernism and the “new cultural history”. This article traces the main themes and trends in the debates of European labour history since the 1970s.

The new cultural history presented a radical critique of fundamental concepts and ideas of social history, in particular the notion of class as a materialistic phenomenon. In contrast, postmodernist critics perceived class as a consequence of discourse. Critics such as Joan Wallach Scott and Patrick Joyce advanced new approaches to substitute the old categories of class and collective identities. The article reviews these debates; it dwells upon the contributions of Joan Wallach Scott and her ideas of a new feminist history, with gender as a key category, and of Patrick Joyce’s critique of the Marxist category of class and his search for alternatives. The realist responses to the critique are also presented. The point, however, still remains as argued by Jürgen Kocka, that the former symbiosis of labour history and social history no longer exists as before.

Finally, the article discusses the lasting impact of these debates, inspired by the reflections by Keith Nield and Geoff Eley’s reflections in their writings at the beginning of the 21. century, generally accepting

their basic conclusion that constructivist ideas have to be accepted in relation to studies of class and collective identities, yet, however, also emphasizing that structures of society reproducing inequality and class dominance cannot be ignored in labour history.

Knud Knudsen
Lektor i historie ved
Institut for Kultur og Globale Studier
Aalborg Universitet
kk@cgs.aau.dk